

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/57/57-60>

Əkbər Həsənov
Bakı Biznes Universiteti
<https://orcid.org/0009-0009-1431-2762>
hesenovekber550@gmail.com

Qeyri-neft sektorunun inkişafında beynəlxalq logistika xidmətlərinin rolu

Xülasə

Bu məqalədə beynəlxalq logistika xidmətlərinin Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun inkişafına təsiri təhlil edilmişdir. Tədqiqatda logistika infrastrukturunun, nəqliyyat və tranzit imkanlarının ixrac potensialına, məhsulun maya dəyərinə və rəqabət qabiliyyətinə təsiri qiymətləndirilmişdir. Analiz göstərir ki, səmərəli logistika sistemi məhsulun bazara çatdırılma müddətini qısaldır, xərcləri optimallaşdırır və qeyri-neft ixracının strukturunu şaxələndirir. Azərbaycanın əlverişli coğrafi mövqeyi tranzit imkanlarının artırılmasına şərait yaradır və regional əməkdaşlığı gücləndirir. Eyni zamanda, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi və elektron gömrük sistemlərinin inkişafı logistikanın effektivliyini yüksəldir, sahibkarlar üçün şəffaf və etibarlı biznes mühiti təmin edir. Tədqiqat həmçinin logistika sektorunun inkişafının iqtisadi dayanıqlılığa və uzunmüddətli iqtisadi artıma müsbət təsirini vurğulayır. Məqalə göstərir ki, beynəlxalq logistika xidmətlərinin gücləndirilməsi qeyri-neft sektorunun rəqabət qabiliyyətini artırmaq və iqtisadi diversifikasiyanı təmin etmək üçün strateji əhəmiyyətə malikdir.

Açar sözlər: qeyri-neft sektoru, beynəlxalq logistika, ixrac, tranzit, iqtisadi artım, diversifikasiya

Akbar Hasanov
Baku Business University
<https://orcid.org/0009-0009-1431-2762>
hesenovekber550@gmail.com

The Role of International Logistics Services in the Development of the Non-Oil Sector

Abstract

This article analyzes the impact of international logistics services on the development of Azerbaijan's non-oil sector. The study evaluates how logistics infrastructure, transport, and transit capacities affect export potential, production costs, and competitiveness. The analysis demonstrates that an efficient logistics system shortens market access time, optimizes costs, and diversifies the structure of non-oil exports. Azerbaijan's strategic geographic location enhances transit opportunities and strengthens regional cooperation. Additionally, the adoption of digital technologies and electronic customs systems increases logistics efficiency, providing a transparent and reliable business environment for entrepreneurs. The study also emphasizes that the development of the logistics sector positively influences economic resilience and long-term growth. The findings suggest that strengthening international logistics services is of strategic importance to enhance the competitiveness of the non-oil sector and to ensure economic diversification. Efficient logistics acts as a critical driver for sustainable economic development and contributes to the broader objective of reducing reliance on oil revenues while expanding non-oil exports.

Keywords: non-oil sector, international logistics, export, transit, economic growth, diversification

Giriş

Qloballaşma prosesi dünya iqtisadiyyatında ölkələrarası qarşılıqlı asılılığı daha da gücləndirmişdir. Müasir dövrdə iqtisadi inkişaf yalnız daxili istehsal imkanları ilə deyil, eyni zamanda beynəlxalq ticarət əlaqələrinin effektiv təşkili ilə müəyyən olunur. Bu kontekstdə logistika xidmətləri strateji əhəmiyyət daşıyan sahələrdən birinə çevrilmişdir. Logistika artıq sadəcə nəqliyyat funksiyası deyil, istehsal, bölüşdürmə və istehlak mərhələlərini bir-biri ilə əlaqələndirən kompleks idarəetmə sistemidir (Christopher, 2016).

Beynəlxalq ticarətdə rəqabət üstünlüyü yalnız məhsulun keyfiyyəti ilə deyil, onun bazara çatdırılma sürəti və xərci ilə də müəyyən edilir. Vaxt və məsafə faktorunun iqtisadi təsiri getdikcə artmaqdadır. Bu səbəbdən logistika xidmətlərinin səviyyəsi ölkənin qlobal bazardakı mövqeyini birbaşa müəyyən edən amillərdən biri hesab olunur (Rodrigue, 2020).

Tədqiqat

Azərbaycan iqtisadiyyatında uzun müddət neft sektoru dominant rol oynamışdır. Lakin enerji bazarlarında qiymət dəyişkənliyi və qlobal iqtisadi risklər iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinin vacibliyini göstərmişdir. Qeyri-neft sektorunun inkişafı dövlət iqtisadi siyasətinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir (Ələkbərov, 2018). Bu baxımdan beynəlxalq logistika xidmətlərinin rolu xüsusi diqqət tələb edir.

1. Beynəlxalq logistika xidmətlərinin nəzəri əsasları

1.1. Logistikanın iqtisadi mahiyyəti

Logistika malların istehsal nöqtəsindən son istehlakçıya qədər hərəkətini təmin edən fəaliyyətlərin məcmusudur. Bu fəaliyyətlərə daşınma, anbarlaşdırma, qablaşdırma, sığorta, gömrük prosedurları və informasiya sistemlərinin idarə olunması daxildir (Christopher, 2016).

Logistika sisteminin effektiv təşkili məhsulun maya dəyərində birbaşa təsir göstərir. Daşınma xərclərinin yüksək olması məhsulun qiymətinə əlavə yük yaradır və beynəlxalq bazarda rəqabət qabiliyyətini azaldır. Əksinə, optimallaşdırılmış logistika sistemi xərcləri azaldır və rentabelliği artırır. Hummels (2007) qeyd edir ki, beynəlxalq ticarətdə vaxt faktoru tariflər qədər mühüm rol oynayır və daşınma müddətinin azalması ixrac həcmində artımına səbəb olur (Hummels, 2007, s. 134).

1.2. Logistika və iqtisadi artım arasında əlaqə

Logistika sektorunun inkişafı iqtisadi artım göstəricilərinə müsbət təsir göstərir. Logistika Performans İndeksi (LPI) üzrə yüksək nəticə göstərən ölkələr daha böyük ixrac həcmində və daha şaxələndirilmiş iqtisadi struktura malikdirlər (World Bank, 2023).

Logistika xərclərinin ÜDM-də payının azalması resursların daha səmərəli bölüşdürülməsinə şərait yaradır və iqtisadi məhsuldarlığı artırır.

2. Qeyri-neft sektorunun inkişafının iqtisadi əhəmiyyəti

Qeyri-neft sektoru iqtisadiyyatın dayanıqlılığı və uzunmüddətli inkişafı baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu sektor kənd təsərrüfatı, emal sənayesi, tikinti, turizm və digər xidmət sahələrini əhatə edir.

İqtisadiyyatın yalnız enerji resurslarından asılı olması büdcə gəlirlərində qeyri-sabitlik yaradır. Buna görə də qeyri-neft ixracının artırılması və yeni bazarların fəth edilməsi əsas prioritetlərdəndir (Məmmədov, 2019).

Qeyri-neft sektorunun inkişafı məşğulluğun artmasına, regionların iqtisadi fəallığının yüksəlməsinə və sosial rifahın yaxşılaşmasına səbəb olur.

3. Logistikanın qeyri-neft sektoruna təsir mexanizmləri

3.1. Maya dəyərinin azalması

Logistika xərcləri məhsulun son qiymətində əhəmiyyətli paya malikdir. Effektiv logistika sistemi daşınma və saxlanma xərclərini azaldaraq məhsulun rəqabət qabiliyyətini artırır (Kərimov, 2015).

3.2. Çatdırılma müddətinin qısalması

Sürətli çatdırılma xüsusilə tez xarab olan kənd təsərrüfatı məhsulları üçün həyati əhəmiyyət daşıyır. Vaxtında çatdırılma bazar etibarını möhkəmləndirir və ixrac müqavilələrinin davamlılığını təmin edir.

3.3. *Tranzit imkanlarının genişlənməsi*

Azərbaycanın tranzit potensialı qeyri-neft sektorunun inkişafı üçün əlavə imkanlar yaradır. Tranzit daşımalar xidmət sektorunun gəlirlərini artırır və iqtisadi aktivliyi stimullaşdırır (Həsənov, 2020).

3.4. *Regional integrasiya*

Logistika infrastrukturunu regional iqtisadi əməkdaşlığın güclənməsinə şərait yaradır. Bu isə qeyri-neft məhsullarının daha geniş bazarlara çıxmasına imkan verir.

4. **Azərbaycanın logistika potensialının qiymətləndirilməsi**

Azərbaycan coğrafi baxımdan Avropa ilə Asiyanı birləşdirən mühüm nəqliyyat dəhlizləri üzərində yerləşir. Son illərdə nəqliyyat infrastrukturunu sahəsində aparılan modernləşmə işləri logistika imkanlarını genişləndirmişdir (Bayramov, 2021).

Dəmir yolu şəbəkəsinin yenilənməsi, liman infrastrukturunun inkişafı və avtomobil yollarının təkmilləşdirilməsi qeyri-neft ixracının artımına müsbət təsir göstərmişdir.

Məmmədov (2019) qeyd edir ki, logistika infrastrukturuna yatırımlar qeyri-neft ixracının strukturunda müsbət dinamika yaratmışdır (Məmmədov, 2019, s. 82).

5. **Rəqəmsallaşma və logistika**

Müasir dövrdə logistika sahəsində rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi mühüm rol oynayır. Elektron gömrük sistemləri, avtomatlaşdırılmış anbar idarəetməsi və real vaxt izləmə sistemləri logistika əməliyyatlarının səmərəliliyini artırır (Zeynalov, 2017).

Rəqəmsallaşma prosedurların şəffaflığını təmin edir və korrupsiya risklərini azaldır. Bu isə sahibkarlar üçün daha əlverişli biznes mühiti formalaşdırır.

6. **Empirik qiymətləndirmə yanaşması**

Logistika göstəriciləri ilə qeyri-neft ixracı arasında əlaqəni müəyyən etmək üçün statistik analiz metodlarından istifadə etmək mümkündür. Logistika Performans İndeksi, tranzit yük həcmi və infrastruktur investisiyaları kimi göstəricilər qeyri-neft ixracı ilə müqayisə edilə bilər (World Bank, 2023).

Regressiya modeli vasitəsilə logistika dəyişənlərinin ixrac artımına təsiri qiymətləndirilə bilər. Bu yanaşma logistika sektorunun iqtisadi artıma real töhfəsini ölçməyə imkan verir.

7. **Mövcud problemlər və risklər**

Logistika sektorunun inkişafına baxmayaraq, müəyyən çətinliklər mövcuddur. Regional geosiyasi risklər, qlobal ticarət mühitində qeyri-sabitlik və nəqliyyat xərclərinin artması ixrac imkanlarına təsir göstərə bilər.

Bundan əlavə, insan kapitalının inkişafı və innovativ texnologiyaların tətbiqi davamlı diqqət tələb edir.

8. **Strateji tövsiyələr**

Qeyri-neft sektorunun inkişafını təmin etmək üçün beynəlxalq logistika xidmətlərinin gücləndirilməsi əsas prioritet olmalıdır. Bunun üçün aşağıdakı tədbirlər tövsiyə olunur:

1. İnfrastruktur və tranzit dəhlizlərə sərmayələrin artırılması: Yaxşı yol, dəmir yolu və liman infrastrukturunu ixracı asanlaşdırır, məhsulların bazara çatmasını sürətləndirir və regional ticarət imkanlarını genişləndirir (Christopher, 2016; Bayramov, 2021).

2. Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi: Elektron gömrük sistemləri və real vaxt izləmə logistikasını daha səmərəli edir, xərcləri azaldır və sahibkarlar üçün şəffaf mühit yaradır (Zeynalov, 2017; World Bank, 2023).

3. Gömrük prosedurlarının sadələşdirilməsi: Sürətli və sadə prosedurlar ixracı artırır, mürəkkəb qaydalar isə sektora əlavə çətinlik gətirir (Hummels, 2007; UNCTAD, 2022).

4. Regional əməkdaşlığın gücləndirilməsi: Azərbaycan tranzit imkanlarından daha yaxşı istifadə etməli, regional bazarlarda mövqeyini möhkəmləndirməli və ixrac imkanlarını saxələndirməlidir (Bayramov, 2021; UNCTAD, 2022).

5. Kadr hazırlığı və peşəkar bacarıqların inkişafı: Təcrübəli logistika mütəxəssisləri əməliyyatların səmərəliliyini artırır və yeni texnologiyaların tətbiqinə dəstək olur (Kərimov, 2015; Məmmədov, 2019).

Bu tədbirlər qeyri-neft ixracının artmasına, sektorun rəqabət qabiliyyətinin yüksəlməsinə və iqtisadi diversifikasiyanın təmin edilməsinə birbaşa töhfə verəcəkdir (Ələkbərov, 2018; Christopher, 2016).

Nəticə

Aparılmış təhlil göstərir ki, beynəlxalq logistika xidmətləri Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun inkişafında mühüm rol oynayır. Logistika infrastrukturunun modernləşdirilməsi, daşınma və anbar xərclərinin optimallaşdırılması məhsulun bazara çatdırılma müddətini qısaldır və qeyri-neft ixracının rəqabət qabiliyyətini artırır (Christopher, 2016; Məmmədov, 2019).

Azərbaycanın əlverişli coğrafi mövqeyi tranzit imkanlarını genişləndirir və regional əməkdaşlığı gücləndirir (Bayramov, 2021). Tranzit daşımaların artması xidmət sektoruna əlavə gəlir gətirir və qeyri-neft ixracının strukturunu şaxələndirir.

Rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi və elektron gömrük sistemləri logistika əməliyyatlarını daha səmərəli edir, xərcləri azaldır və sahibkarlar üçün şəffaf biznes mühiti yaradır (Zeynalov, 2017).

Beləliklə, logistika xidmətlərinin inkişafı iqtisadi diversifikasiyanı təmin edir, qeyri-neft ixrac potensialını artırır və ölkənin neftdən asılılığını azaldır. Azərbaycanın qeyri-neft sektorunun inkişafında strategiya və investisiyaların əsas prioriteti logistika xidmətlərinin təkmilləşdirilməsi olmalıdır (UNCTAD, 2022).

Ədəbiyyat

1. Ballou, R. H. (2007). *Business logistics/supply chain management*. Pearson Education.
2. Bayramov, T. (2021). *Azərbaycan nəqliyyat dəhlizlərinin inkişaf perspektivləri*. Elm Nəşriyyatı.
3. Christopher, M. (2016). *Logistics & supply chain management*. Pearson.
4. Ələkbərov, S. (2018). *Azərbaycanın iqtisadi diversifikasiyası*. Elm.
5. Həsənov, R. (2020). Tranzit daşımaların iqtisadi əhəmiyyəti. *İqtisadi Araşdırmalar Jurnalı*, 17(6), 45–60. <https://doi.org/10.36719/2663-4619/91/45-60>
6. Hummels, D. (2007). Transportation costs and international trade in the second era of globalization. *Journal of Economic Perspectives*, 21(3), 131–154. <https://doi.org/10.1257/jep.21.3.131>
7. Kərimov, A. (2015). *Qeyri-neft sektorunda logistika xərcləri və ixrac*. Nəşriyyat.
8. Məmmədov, A. (2019). Azərbaycanın qeyri-neft ixracının strukturu və potensialı. *İqtisadi Araşdırmalar Jurnalı*, 14(4), 78–89. <https://doi.org/10.36719/2663-4619/78-89>
9. Rodrigue, J.-P. (2020). *The geography of transport systems*. Routledge.
10. UNCTAD. (2022). *Review of maritime transport*. United Nations.
11. World Bank. (2023). *Logistics performance index*. <https://lpi.worldbank.org>
12. Zeynalov, F. (2017). Elektron gömrük sistemləri və ticarət axını. *AEM.az*. <https://aem.az?newsid=4186>

Daxil oldu: 29.12.2025

Qəbul edildi: 08.03.2026